

МЕТОДОЛОГІЧНІ СТРАТЕГІЇ В АНАЛІЗІ ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Сластьон Сабріє Едемівна

м. Київ, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут філології, асистент

Abstract. Observing such increased attention to gender discourse in literary criticism today, there is an urgent need to outline and adapt the model of gender analysis of poetic text in the process of teaching literary disciplines at universities, by combining research and educational strategies. Therefore, the purpose of our study is to demonstrate the most appropriate methodological strategies in the process of gender analysis of poetic text. The main tasks for solving the following goals are as follows: to gradually examine the gender worldvision in three aspects: generational, family and status; outline the obligatory, variational and marginal features of the gender worldvision, taking into account the masculine and feminine points of view in the three aspects mentioned; clearly show a holistic structured model of gender analysis of poetic texts without destroying the general aesthetic impression of the work. The research material is rather complex poetic text - a passage from an unpublished play, the pastoral tragicomedy "Love's Victory" by the British Poetess Lady Mary Roth (1587-1651 / 3). The poetry text in the form of a dialogue is taken as the minimum unit of analysis.

Keywords: method, gender, poetry, Mary Wroth.

Запропоноване дослідження зумовлено появою методичних потреб, які виникають при аналізі художніх, зокрема поетичних, текстів у сучасному літературознавстві. На певних історичних етапах літературознавці розглядали «гендер» у різних аспектах: 1) у міфологічному – гендер як сукупність уявлень про поведінкові (духовні) й фізичні норми та анти-норми для чоловіка й жінки (1966-1980 рр.: М. Джонсон, Дж. Лакофф, С. Фрідман, та ін.); 2) в психоаналітичному, де поставало питання жіночого та чоловічого письма, залежно від статі (англо-американський феміністичний критицизм: Р. Докінз, А. Колдон, Н. Міллер, Е. Моєрс, А. Річ, Е. Феттерлі, Дж. Шоултер та ін.); або де «жіноче письмо» не детермінувалося статтю через бі-сексуальну природу людини (французький феміністичний критицизм, 1980-1990 рр.); й 3) в методологічній площині дискурс-аналізу – гендер як метод, або смислова система аналізу художніх картин світу із стереотипами маскулінності і фемінності. В цьому дискурсі постають гендерні типи авторської та читачької свідомості, відповідні персонажна та жанрова системи (з 1994 р.: українські розвідки Н. Зборовської, Т. Гундорової, С. Павличко, О. Забужко, В. Агеєвої, Т. Улюри і російські А. Большакової, С. Охотникової, Л. Грішаєвої, Н. Пушкарьової, М. Рюткенен, І. Халєєвої та ін.). На сучасному етапі розвитку гендерних студій відбувається філософське переосмислення саме феміністичної проблематики: екзистенційної фемінності, жіночого досвіду і феміністичного скептицизму в гендерному контексті (2012-2015рр.: С. Криворучко, Л. Мірошніченко) [2:280-301; 3:251-266], де гендер реалізується в тексті через гендерну картину світу й розуміється як комплекс маскулінно/фемінно-маркованих смислів: гендерні конотації, асоціативний потенціал та гендерна символіка [1:5-46]. Отже, всі зазначені напрямки не суперечать, а постійно доповнюють один одне, що зумовлює актуальність заявленої проблематики у нашій роботі.

З урахуванням такої підвищеної уваги до гендерного дискурсу в літературознавстві, виникає гостра необхідність окреслити й адаптувати модель гендерологічного аналізу поетичного тексту в процесі викладання літературознавчих дисциплін в університетах, шляхом поєднання дослідницьких та навчальних стратегій. Отже, метою нашого дослідження є практична демонстрація найбільш адекватних методологічних стратегій у процесі гендерологічного аналізу поетичного тексту. Основні завдання для вирішення поставленої мети наступні: 1) поступово розглянути гендерну картину світу у трьох аспектах: генераційному, сімейному та статусному; 2) окреслити облігаторні, варіативні та маргінальні ознаки гендерної картини світу з урахуванням маскулінної та фемінної точок зору у трьох зазначених аспектах; 3) наочно показати цілісну структуровану модель гендерологічного аналізу поетичних текстів без руйнації у студентів загального естетичного враження від твору.

Матеріалом дослідження є експліцитно простий, але імпліцитно вельми складний поетичний текст – уривок з неопублікованої п'єси, пасторальної трагікомедії «Love's Victory» британської поетеси Леді Мері Рот (Lady Mary Wroth, 1587-1651/3). Таким чином, мінімальною одиницею аналізу виступатиме поетичний текст у формі діалогу.

Гендерна картина світу – це певним чином перероблена інформація про світ, в якій акцентовані жіночі та чоловічі особливості відображення, сприйняття та інтерпретації світу. Цілісність картини світу поетичного твору утворюється за допомогою мінімальної оповідальної

(А. Л. Бем, А. Н. Веселовський, Є. М. Мелетинський, В. Тюпа, О. М. Фрейденберг та ін.), тематичної (В. Є. Ветловська, Г. В. Краснов, Б. В. Томашевський, Б. В. Шкловський та ін.), сюжетної та фабульної одиниці (В. Є. Ветловська, Г. В. Краснов, Б. В. Томашевський, Б. В. Шкловський та ін.) – мотиву [5: 35-125]. Для нашого аналізу через реалізацію гендерних мотивів, які охоплюють різні текстові одиниці: а) реалії; б) алюзії; в) символи. Сполучають їх асоціації. Такі асоціації можуть бути центральні (або частотні), або периферійні, або маргінальні (М. О. Новикова) [4: 97-113].

Серед запропонованих методів у дослідженні зазначимо наступні: 1) історико-біографічний; 2) метод контекстуального аналізу – для виокремлення генереційного, сімейного та статусного контекстів функціонування гендерних мотивів; та 3) інтерпретаційно-текстовий – для встановлення прямих/непрямих текстових ознак гендерності, зокрема фемінності/маскулінності автора/персонажів.

Гендерологічний аналіз передбачає розгляд картини світу з урахуванням маскулінної та фемінної точок зору. Ці точки зору належать літературному автору в художньому тексті [7:68-78], який безумовно може виражати фемінну, або маскулінну позиції щодо маскулінних/фемінних персонажів, їх ролі, мотиви й мотивування. Аналізований нами текст написаний у формі діалогу (комунікативного акту), де авторська думка виражається безпосередньо через репліки самих персонажів з чітким гендерним маркером: фемінний персонаж виражає фемінну точку зору, маскулінний – маскулінну відповідно, разом ці компоненти формують гендерну картину світу.

Історико-біографічний метод. Леді Мері Рот, у дівочтві Сідні, була четвертою дитиною з одинадцяти в родині англійця Сера Роберта Сідні, графа Лестерського та заможної валлійської спадкоємиці Барбари Гамаж. Відомий поет та солдат Філіп Сідні приходився дядьком Мері, а Мері Герберт, графиня Пемброк – тіткою. Вочевидь, хист до версифікування у Мері з'явився під час гостювання в маєтку графині Пемброк, покровительниці поетів та поеток при дворі Єлизавети I Тюдор та пізніше Якова I Стюарта. Батько Мері Рот був одним з радників Якова I, а Мері, з'явившись при дворі згодом стає близькою із королевою Анною. Знайомство із Беном Джонсоном ознаменовано появою п'єси «Алхімік» у 1612 році, яку поет присвятив леді Мері. Обертання у вищому аристократичному колі проектувало і шлюб Мері. За матримоніальним каноном вищої шляхти її видали заміж за Сера Роберта Рота, друга короля Якова I, чоловіка, який надавав перевагу полюванню та палацовим інтригам, а не мистецтву. Шлюб мері видався нещасливим – незабаром успішний землевласник Роберт Рот перетворився на марнотрата, бабця та п'яницю, по смерті у 1614 році залишивши дружину у величезних боргах. Поява двох позашлюбних дітей у мері від кузена Вільяма Герберта, третього графа Пемброк призвела до відлучення леді від двору, але і надихнуло письменницю на створення першого в історії літератури Англії прозового роману написаного жінкою «Графиня Монтгомері Уранія» («The Countess of Montgomery's Urania») (1621р). Роман присвячено на той час табуованій темі нещасливого шлюбу з негідними чоловіками та зв'язку із зрадливими коханцями серед аристократів. Через викривальний фемінний погляд на шлюб та публічні скарги від Сера Роберта Денні, роман так й не було опубліковано, проте породило гендерну поетичну полеміку за участю відомої письменниці XVII ст. Маргарет Кавендіш. У цей самий час з'являється і текст п'єси «Перемога Коханья» («Love's Victory»). Померла Мері Рот у 1653 році, провівши останні роки життя усамітнено [8].

Метод контекстуального аналізу. Перший акт першої сцени розпочинається зі звертання Венери до Купідона. За міфологією, (на якій добре зналися Європейці XVI-XVII ст.) Венера – не відзначалася цнотливістю, а Купідон – сліпий, бо послав стріли навмання. Отже ці божества у першому акті певним чином задають модус всього тексту п'єси. Експліцитне прохання богині любові покарати людей за їх недбале ставлення до кохання, насправді є наказом Купідону помститися за власну образу: всі репліки утворені наказовою формою дієслів: «make them/wound them/let them not smile...» <...>, що статусно позначає служіння Купідона Венері. Проте займенники «we/our/us» роблять два персонажі нібито рівнозначними, імпліцитно викриваючи ознаку маніпулятора фемінного персонажа. Звертання Купідона до Венери: «Mother, ...» додає новий генераційний та сімейний контексти. Це діалог не лише іншосвітніх істот божественної породи, а й матері із сином. Займенники, в репліках Купідона «my, I/ you/ you» чітко розмежовують моя (Купідонова) честь визначає твій – триумф Венери. Отже, сімейно: послуга сина матері, але не допомога чи служіння їй. Відсутність колись традиційної кровної/кланової помсти за образу членів родини. Генераційно: неспроможність колись могутньої Венери впоратися самостійно тепер. Залежність від рішень прийдешнього, іншого покоління.

Інтерпретаційно-текстовий метод. Два головні персонажі Венера та Купідон гендерно символізують певні фемінні та маскулінні ознаки. Їх діалог розгортає фемінні/маскулінні точки зору щодо розуміння цінності земного кохання. Вона-Венера постає ображеною, мстивою та безжальною. Для Венери покарання через неповагу до неї є серйозним відкритим актом помсти, –

люди не зможуть кохати. Відсутність радості, горе та печаль призведуть до цінунання серед людей її дарунка – кохання, та величі її божественної сутності:

«... *Make them acknowledge that our heavenly power / Cannot their strength, but even themselves, devour; / Let them not smile and laugh because thine eyes / Are covered, as if blind, or love despise. // No, thou that scare shalt from thine eyes take off, / Which gave them cause on thee to make this scoff. // Thou shalt discern their hearts, and make them know / That humble homage unto thee they owe; / Take thou the shaft which headed is with steel / And make them bow whose thoughts did lately reel; / Make them thine own, thou who didst me once harm, / Cannot forget the fury of that charm; / Wound them, but kill them not, so may they live / To honour thee, and thankfulness to give; / Shun no great cross which may their crosses breed, / But yet, let blessed enjoying them succeed. / Grief is sufficient to declare thy might, / And in thy mercy glory will shine bright.*» [9].

Для Купідона, маскулінного персонажа, кохання – це гротескна гра. Поєднання печалі та радощів. Незрозумілість, незнання, марево та безсилля, відсутність влади над собою, своїми почуттями і як результат визнання людиною лише божественних/космічних сил в коханні: «...*Some shall love much, yet shall no love enjoy, / Others obtain, when lost is all their joy.*» <...>. Неусвідомлений дитинний гріх та жорстокість Купідона реалізується і в сегрегації: одним даровано ним радість забави, іншим печаль, страждання, але й відчуття справжнього кохання: «*Joy and enjoying some shall be set, / Sorrow on others caught by Cupid's net*» <...> [9].

Висновок. Голос жіночого літературного автора репрезентований в тексті двома персонажами. Отже авторська гендерна картина світу побудована фемінною та маскуліною точками зору. Інтегральною ознакою для обох точок зору є поєднання печалі та радощів в коханні. Безконтрольна пристрасть та невиліковна біль від почуттів. Диференційною є серйозне сприйняття та розуміння кохання, маргінальність мотиву гри, або дитинності в коханні з фемінної точки зору. І центральний мотив забавки, розваги з маскуліною точки зору.

Фемінним автором вперше продемонстровано інший ракурс, інша точка зору на пристрасне кохання. Автор-жінка доповнює фемінною картиною світу цикл віршів про кохання авторів-чоловіків Е. Спенсера, Ф. Сідні та ін (див. позицію №3 в бібл. індексі). В поезії авторів-чоловіків кохання з нестримними радощами та задоволеннями, у автора-жінки постає із складною позитивно-негативною дуальною ознакою, де мотив гри та забавки стає маркером маскуліною точки зору на кохання, а мотив помсти та печалі маркером фемінним. Іншим диференційним аспектом виступає розуміння кохання-дружби. В тексті з маскуліною точки зору найголовнішою функцією кохання виступає можливість довіряти один одному та стримувати обіцянки. В тексті автора-жінки за традицією Зрілого Ренесансу саме дружба, а не пристрасть, постає найвищим проявом/виміром кохання, або за текстом «честі Купідона».

Привалювання у пасторальному тексті Мері Рот мотивів пристрасного кохання, страждання тощо, асоціативно пов'язує його із поетичною традицією її родича Ф. Сідні, проте драматичний жанр всього твору і реалізація експліцитних гендерних мотивів (пристарсті/кохання/дружби/вірності/зради тощо) пов'язує цей текст із творчістю відомого сучасника леді Мері Рот, поета і драматурга Вільяма Шекспіра, що обумовлює подальші перспективи дослідження творчого доробку поетки в гендерному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гендерний підхід: історія, культура, суспільство// Під ред. Л. Гентош, О. Кісь. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2003. – 231 с.
2. Криворучко С. К. Літературна творчість Сімони де Бовуар: еволюція художніх образів: монографія/ С. К. Криворучко. – Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2012. – 484 с.
3. Мирошніченко Л. Я. Проекції скептицизму в сучасному британському романі: генеза, традиція, поетика: монографія/ Л. Я. Мирошніченко; наук.ред. Т. В. Михед. – Київ: Генеза, 2015. – 384 с.
4. Новикова М.А. Маргиналы: крушители и хранители // В кн.: Марина Новикова. Міфи та місія. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2005. – 426 с.
5. Силантьев И. В. Поэтика мотива / И. В. Силантьев // Отв. ред. Е. К. Ромодановская. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 293 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
6. Стріха М. В. Специфіка гендерних мотивів у творчості Філіпа Сідні та Бахадир Герай хана I (Резмі): історико-біографічний та компаративний аспекти / М. В. Стріха, С. Е. Трош. // Слово і Час. – 2016. – №2. – С. 73–79.
7. Чернец Л. В. Введение в литературоведение. Литературное произведение: основные понятия и термины/ Л. В. Чернец // Под. ред. Л. В. Чернец. – М.: Высшая школа, Академия (Москва), 1997. – 337 с.
8. Roberts Josephine A. Labyrinths of Desire: Lady Mary Wroth's Reconstruction of Romance. *Women's Studies: An Interdisciplinary Journal* 1991: v19(2), 183-92.
9. The Works of Lady Mary Wroth. *Love's Victory*. – [Ел. ресурс]. –Режим дост.: [http://terpconnect.umd.edu/~knelson/lva1s1.html]. – 2.07.17 – Загол. з екрана.